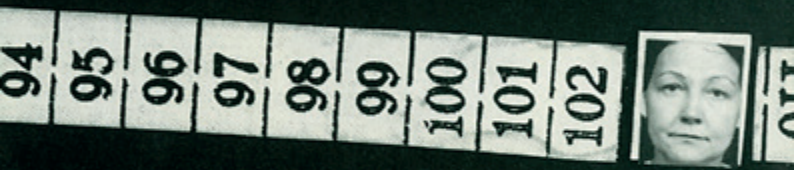

M. Bulgakov
ZOJKIN BYT

250/1984

DIVADLO ANDREJA BAGARA V NITRE
vznamenané „Za vynikajúcu prácu“
a „Za zásluhy o výstavbu“

35. SEZÓNA

250. PREMIÉRA

MICHAIL BULGAKOV

ZOJKIN BYT

Tragická fraška v dvoch častiach

Preklad: Vladimír Čerevka

Dramaturgia: Darina Kárová

Scéna: František Perger

Kostýmy: Peter Čanecký a. h.

Výber hudby: Jozef Bednárík, Jiří Bárta

**Pohybová spolupráca: Helena Lindtnerová-Krošláková
a. h.**

Réžia: JOZEF BEDNÁRIK

SLOVENSKÁ PREMIÉRA 24. NOVEMBRA 1984

Riaditeľka: zaslúžilá umelkyňa Hilda Augustovičová

Vedúci umeleckého súboru: Karol Spišák

OSOBY A OBSADENIE

ZOJKA	EVA MATEJKOVÁ
ABOLIANINOV	JÁN GREŠŠO
AMETISTOV	MARIÁN SLOVÁK
MAŇUŠKA	ANNA KUBEKOVÁ
ALLILUJA	ANTON ŽIVČIC
GANDZALIN	VLADIMÍR BARTOŇ
CHERUBÍN	MAROŠ KRAMÁR
ALLA	EVA PAVLÍKOVÁ
GUNÁR	zaslúžilý umelec JOZEF DÓCZY
MÁRIA NIKIFOROVNA	zaslúžilá umelkyňa BOŽENA SLABEJOVÁ
MADAM IVANOVOVÁ	NORA KUŽELOVÁ
DÁMA	ŽOFIA MARTIŠOVÁ
KRAJČÍRKA	EVA HLAVÁČOVÁ
RÓBERT	RUDOLF KRAUS
MŔTVE TELO	ANDREJ RIMKO
PRVÝ NEZNÁMY	JÁN KUSENDA
DRUHÝ NEZNÁMY	IVAN LACA

Prédstavenie vedie: Lýdia Olšanská

Text sleduje: Magdaléna Drábeková

Reprodukcia hudby a zvukov: Jiří Bárta a Lýdia Olšanská

Svetlá: Bernard Šiška

Javiskový majster: Vojtech Ploščinský

Scénu parochne a kostýmy vyrobili dielne DAB pod vedením Ing. Stanislava Vargu.

PÄTNÁŠTMINÚTOVÁ PRESTÁVKA PO I. ČASTI

Michail Afanasievič Bulgakov
1891 — 1940

MICHAIL BULGAKOV A JEHO ZOJKIN BYT

STROHÉ ENCYKLOPEDICKÉ ÚDAJE o Bulgakovovi sú takéto: Ruský sovietsky prozaik, dramatik a novinár. Narodil sa roku 1891 v Kyjeve v rodine profesora teológie, vyštudoval medicínu a do roku 1919 bol lekárom, potom pracoval v Moskve ako novinár, divadelný konferenciér, organizačný pracovník komisariátu ľudovej osvety, od roku 1923 spisovateľ z povolania. V rokoch 1930 — 1936 pôsobil ako asistent réžie v Moskovskom umeleckom akademickom divadle (MCHAT). Zomrel v Moskve 10. marca 1940 vo veku 49 rokov.

Bulgakov ako dramatik sa presadil v neobyčajne zložitej etape vývinu sovietskej literatúry a divadla v 20.

rokoch. Vtedy sovietska dramatická tvorba a divadlo nie hneď našli odpoveď na nové úlohy, ktoré nastoľoval život v období prechodu k mierovej výstavbe v mladej sovietskej spoločnosti. Sovietske divadlo sa spočiatku orientovalo na diela, hovoriace o zákonitostiach a nevyhnutnosti revolúcie, o veľkosti a ťažkostiach triednych zápasov, no boli to spravidla dramatické diela, ktoré mali symbolické alebo symbolicko-historické subjekty. Vari aj preto v prvej polovici 20. rokov zaznela výzva prvého ľudového komisára osvety A. Lunačarského o nevyhnutnosti návratu k tradíciám Alexandra Ostrovského, teda k tradíciám realistického zobrazenia života.

Tvorba M. Bulgakova v dvadsiatych rokoch reagovala na túto výzvu, pretože jeho diela, najmä román Biela garda (1924) a divadelná hra, ktorá vznikla na základe tohto románu a dostala názov Dni Turbinovcov (1926), realisticky zobrazujú historickú odsúdenosť a zánik bielogvardejského hnutia.

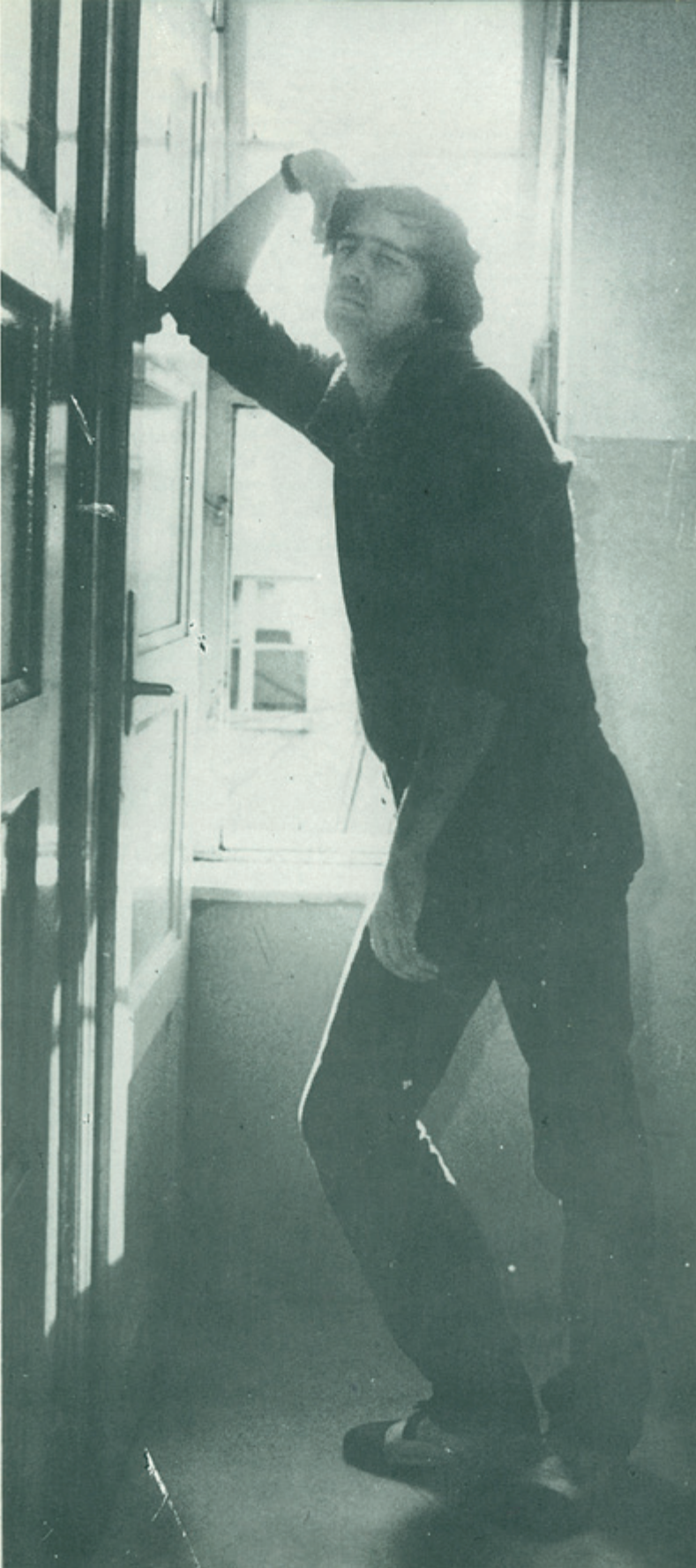
Táto Bulgakovova hra je najznámejšia. Bulgakov ju napísal na podnet dvoch moskovských divadiel, jedným z nich bol známy MCHAT, v ktorom sa v októbri 1926 uskutočnila premiéra a potom nasledovali mimoriadne časté reprízy, takže v marci roku 1929 divadlo mohlo zaznamenať rekordnú 250. reprízu. Dni Turbinovcov boli udalosťou v divadelnom živote Moskvy dvadsiatych rokov. Hľadisko sa smialo i plakalo, tvorilo so scénou takpovediac jeden celok. Bulgakov si vtedy uvedomil, že popularita divadelnej hry sa nezisťuje podľa množstva pochvál priateľov alebo známych, ale podľa počtu predaných lístkov na predstavenie. Treba však dodať, že sa vtedy objavilo nemálo ostrých recenzií, mnohé z nich boli až urážlivé. Bulgakovov život sa značne skomplikoval, keď koncom dvadsiatych rokov opäť na podnet Umeleckého divadla napísal hru Útek ako pokračovanie Dní Turbinovcov. Životné komplikácie Bulgakova vtedy nespočívali iba v tom, že jeho hra Útek nebola inscenovaná, hoci hru vysoko hodnotil sám K. S. Stanislavskij, táto veľká osobnosť sovietskeho divadelníctva. Spočívali tiež v jeho pracovných problémoch. Napokon až na Stalinov zásah Bulgakov roku 1930 začal pracovať v Umeleckom divadle. Stanislavskij si vážil Bulgakova nielen ako autora, ale videl v ňom aj schopného herca a talentovaného režiséra.

Michail Bulgakov bol človek zložitého osudu, zložitého talentu. Bol svedkom veľkého úspechu Dní Turbinovcov aj v 30. rokoch, no zažil aj veľké sklamanie napríklad s hrou Útek, ktorá bola inscenovaná až po smrti autora roku 1957 a odvtedy je v stálom repertoári sovietskych divadiel, ako aj mnohých divadiel v zahraničí.

Bulgakovove hry, napísané v dvadsiatych rokoch, sa do istej miery líšili od tvorby známych dramatikov K. Treňova, B. Lavreňova, V. Ivanova, ktorí vo svojich hrách zobrazili zápas protichodných síl, poukázali na zákoni-

tosť mravného úpadku osobnosti, ktorá stojí proti pokroku a revolúcii. Táto téma žije aj v tvorbe M. Bulgakova, no jeho zobrazenie presahuje rámec čierno-bieleho videnia životných javov a konfliktov. Bulgakov je neľútostný voči rôznym pozérom, klamárom, špekulantom a pokrytcom, ktorí chránia svoje privilégia, svoju kožu.

Významné miesto v Bulgakovovej tvorbe zaujala téma NEP-u, zobrazenie obdobia, ktoré nevyhnutne prišlo po období tzv. vojnového komunizmu v rodiacej sa sovietskej spoločnosti. Hra Zojkin byt bola napísaná v roku 1925. Podľa spomienok P. G. Antokoľského táto hra „sa stala ozdobou repertoáru“ Vachtangovovho divadla v Moskve v dvadsiatych rokoch. Jej premiéra sa uskutočnila 28. októbra 1926. Dosiahla viac ako 100 repríz a hrala sa takmer nepretržite do roku 1929. Po moskovskej inscenácii sa Zojkin byt hral v Leningrade, Baku, v Rostove na Done, Saratove, Rige, Simferopoli, Tbilisi. Roku 1929 bola hra preložená do nemčiny, hrala sa v Juho-slávii a vo Francúzsku (pod názvom Nový dom).

Nielen o Dňoch Turbinovcov, ale aj o Zojkinom byte sa objavili kritické recenzie. Lenže v tom zložitom období napríklad v jednom z časopisov (Novyj zriteľ) sa písalo, že „Gogoľov Revizor je navždy pochovaný, aspoň pre našu búrlivú epochu“. Niektorí „kritici“ vyčítali Bulgakovovi že je blízky Čechovovi. Dnes sa nám to môže zdať takmer neuveriteľné, no nesmieme zabúdať, že počiatky socialistickej kultúry, kultúrnej revolúcie neboli menej zložitú ako počiatky výstavby socialistickej spoločnosti a že v Sovietskom zväze práve v dvadsiatych rokoch bolo treba prekonať rôzne nesprávne tendencie, vrátane proletkultovských, podľa ktorých sa neuznávalo kultúrne dedičstvo minulosti a pod.

Michail Bulgakov sa k svojej hre Zojkin byt vrátil v tridsiatych rokoch. V máji 1935 dokončil prepracovanie hry, výsledkom čoho bola „tragická fraška v troch dejstvách“ (na rozdiel od prvého variantu z roku 1925, kedy hra mala štyri dejstvá). Autor v novej úprave „očistil“ Zojkin byt od niektorých typických dobových výrazov, do hry včlenil niektoré pararely zo svojho najnovšieho románu Majster a Margaréta, na ktorom vtedy intenzívne pracoval. Text hry značne skrátil a celú hru ladil do menej ostrých tónov. Zmenil aj niektoré priezviská.

Bulgakovovo dielo u nás nebolo širšie známe. Z jeho divadelných hier boli u nás preložené viaceré hry. Dni Turbinovcov roku 1964, výber z hier Útek, Molière, Puškin, roku 1965 a V zákulisí (podľa originálu Teatraľnyj román) roku 1967. V druhej polovici šesťdesiatych rokov vyšiel v slovenskom preklade aj Bulgakovov román Majster a Margaréta. Zojkin byt doteraz nebol do slovenčiny preložený a nebol prirodzene ani inscenovaný. Na preklad sme použili druhý prepracovaný variant z roku 1935, ktorý bol nedávno uverejnený v sovietskom časopise Sovremennaja dramaturgija (v 2. čísle roku 1982).

V posledných rokoch sa v Sovietskom zväze oživil záujem o tvorbu Michaila Bulgakova nehovoriac už o tom, že jeho hry sú v repertoári mnohých divadiel. V minulom roku v Moskve vyšla rozsiahla monografia Lidie Janovskej o živote a diele M. Bulgakova.

Prečo Divadlo Andreja Bagara v Nitre siahlo po hre Zojkin byt, keď hra je venovaná konkrétnemu historickému obdobiu v sovietskej spoločnosti? Myslím, že dôvody budú približne v tom, čo by som rád uviedol v nasledujúcich riadkoch.

Michail Bulgakov majstrovsky ovládal iróniu. Jeho irónia má filozofickú hĺbku. Odpradáva je známe, že ozajstné umenie v zápase o pozitívny estetický ideál využívalo všetky formy odhaľovania negatívnych javov v živote. Humor, satira, irónia boli vždy mocnými zbraňami v odhaľovaní ľudských nedostatkov a slabostí. Gogoľov smiech, ten jeho účinný smiech cez slzy pôsobí a bude zaiste dlho pôsobiť na čitateľa a diváka. Bulgakov sa v Zojkinom byte tiež vysmial určitým konkrétnym ľudským nedostatkom v konkrétnej etape života konkrétnej spoločnosti. Tak ako postavy Gogoľovho Revizora sú natoľko všeobecné, že presahujú rámec akejkoľvek doby, tak prerastá rámec svojej doby aj Bulgakovov Ametistov alebo Gunár v Zojkinom byte, lebo Ametistov sa začína kdesi Chlestakovom. Domnievame sa preto, že mnohé v živote a v ľuďoch, mnohé javy, mnohé vlastnosti ľudí, na ktoré sústredil pozornosť Bulgakov aj v hre Zojkin byt, ešte celkom nevymizli a neraz nám strpčujú život, prekážajú nám v našom dobrom úsilí, v našom napredovaní. Zaiste nezaškodí, keď aj prostredníctvom tejto Bulgakovovej hry, najmä jej zovšeobecňujúcich kritik si nezbytočne pripomenieme, že život ešte dlho nebude ideálny, ale my sa k nemu môžeme priblížiť len vtedy, ak budeme poznať nedostatky preto, aby sme sa ich mohli zbaviť. Už sme spomenuli, že Bulgakov v celej svojej tvorbe nikdy nebol kategoricky priamočiary, jeho umelecké videnie života nebolo čierno-biele. Nie je ani v Zojkinom byte. Aj preto si zaslúži, aby sme sa k jeho umeniu vracali, správne ho pochopili a interpretovali. To znamená, že jeho tvorbu by sme mali vidieť v istých historických súvislostiach, v kontinuite období, v realite zovšeobecnenia. Rôzni umelci jednej doby sú vždy svojím spôsobom rozdielni. A predsa každý svojím dielom môže prispieť do umeleckej mozaiky doby. Bulgakov bol zaiste iný ako mnohí jeho súčasníci, vrstovníci v sovietskom umení 20. a 30. rokov. To však neznamená, že bol horší, menej talentovaný, menej úprimný alebo menej potrebný. Dnes vieme, že zanechal skutočné hodnoty. Divadelná hra Zojkin byt (a jej postavy) má svojich predchodcov, má svojich pokračovateľov. Chceme úprimne dúfať, že v inscenácii Divadla Andreja Bagara v Nitre sa podarí oživiť umelecké hodnoty M. Bulgakova a tým obohatiť široký okruh divákov tohto divadla o nové poznanie a umelecký zážitok.

Vladimír Č e r e v k a

... keď sa ľudia sťahujú zo starej chyže do nového domu, musia poprezeráť nielen všetky podušky a batohy, čo tam prevláčajú, ale aj švy vlastných košiel: aby sme si do nového domu nezavliekli zo starej chyže blchy, ploštice a vši ...

Jevgenij JEVTUŠENKO

V mechanike existuje pojem koeficient užitočnosti. A práve u človeka je tento koeficient užitočnosti nepatrný. Hrozíme sa, keď sa dozvieme, že lokomotíva vypustí do povetria celkom bez úžitku takmer osemdesiat percent pary, ktorú vyrobí, ale nedesí nás, že my sami „púšťame do povetria“ deväť desiatín svojho života, čo neprinesli nijaký úžitok alebo radosť ani nám, ani našim blíznym.

Konstantin PAUSTOVSKIJ

Bulgakovove hry skutočnosť neopisujú, neilustrujú, ale znovu po svojom vytvárajú tak, aby bolo možné zbadáť jej pravú podstatu.

Jaroslav VOSTRÝ

Nebola náhoda, že práve Gogoľ bol jeho obľúbeným spisovateľom. Ale nie ten oficiálne vysvetľovaný Gogoľ, ktorého sme si priniesli do života z gymnaziálnych lavíc, ale ten neskrotný fantast, čo desil ľudí svojím nadšením, sardonickým smiechom, inokedy zas fantastickou obrazotvornosťou, od ktorej chladne človeku krv v žilách.

Gogoľ akoby vždy stál v úzadí za čitateľmi aj za hrdinami a hľadel im uprene na chrbát. A všetci sa obzerajú, boja sa jeho prenikavého pohľadu, ale keď sa obzrú, zrazu s úľavou zbadajú v Gogoľových očiach slzy uchvátenia čímsi takým nádherným, ako je trblietavé talianske nebo nad Rímom alebo šialený cval ruskej trojky po stepi, zarastenej kavylom.

Konstantin PAUSTOVSKIJ

... pátos jeho najlepších diel objektívne začal slúžiť povzneseniu ľudskej osobnosti, prekonaniu v nej egoizmu, dravosti, falošnosti, pokrytectva, a práve týmto sa spojil s historickou úlohou socialistickej výchovy nového človeka ...

Jevgenij SIDOROV

Svojich hrdinov treba milovať. Inak nikomu neradím zobrať do ruky pero.

Michail BULGAKOV

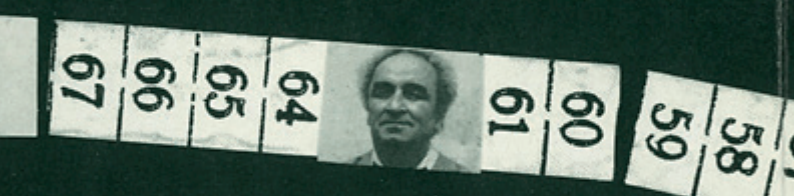
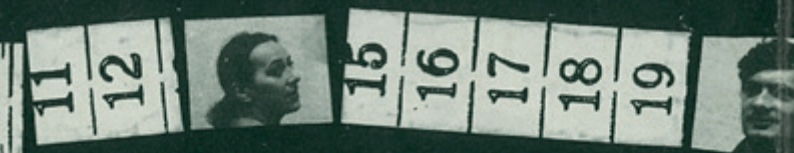
DIELO MICHAILA BULGAKOVA

- 1919 Prvá poviedka — definitívne zanechanie lekárskej praxe.
- 1920 Prvé hry pre divadlo vo Vladikaukazsku.
- 1921 — 24 Moskva. Fejtonista časopisu Gudok. Prvé novely.
- 1923 Zápisky na manžetách — zbierka.
- 1925 — 27 Zápisky mladého lekára — zbierka.
- 1925 Diaboliáda — zbierka.
Biela garda — román.
- 1926 Dni Turbinovcov — hra.
Zojkin byt — hra.
- 1927 Útek — hra
- 1928 Purpurový ostrov — hra.
- 1930 — 36 Kabala svätuškárov (Moliére) — hra.
- 1932 Bláznivý Jourdain — hra.
Mŕtve duše — dramatická adaptácia Gogoľovho románu.
- 1933 Život pána de Moliére — román.
- 1935 Posledné dni (Puškin) — hra.
- 1935 — 36 Ivan Vasilievič — hra.
- 1926 — 37 Divadelný román — román.
- 1936 — 39 Blaženstvo, Adam a Eva, Batumi — hry.
Don Quijote — dramatická adaptácia.
Minin a Požarskij, Čierne more, Peter Veľký, Rachel — libretá.
- 1928 — 40 Majster a Margaréta — román.

Program DIVADLA ANDREJA BAGARA v NITRE č. 8/1984 k tragickej fraške Michaila Bulgakova ZOJKIN BYT. Zodpovedná redaktorka zasl. um. HILDA AUGUSTOVIČOVÁ. Program rediguje a grafickú úpravu robí PhDr. JÁN LACA, dramaturg. Návrh obálky Peter Čanecký. Fotografie Pavol Dřížhal. Povolené prísom PK, číslo HS 10778/53. Vytlačili Nitrianske tlačiarne, n. p., Nitra.

150/1084

113
114
115
116
111
811
611
021
121
22
23
24
25
26
27
28

57
56
55
54
53
52
51
50
49
48
111
110
109
108
107
06
05

0
8
7
6
5
4
3
2

